

Бо вже час міняти кожухи на жупани,
Та як удача – добрий ярмарок покаже,
То не один жид з ляхом в бариші поляже.
Кожух шкарупину скинеш їм до ката,
Аби сцураться упрямого свата.
Струни мої, струни, заграйте мені стиха,
А чей козак нетяга забуде свого лиха.
Добрий козак на натуру,
Гарно грає на бандуру,
Коли не пьє, так воші бьє,
Таки не гуляє.

*Списана с картини запорожской старины, хранившейся до 1901 г. в
д. Гуринова в г. Александровске (добыта в г. Новомосковске).
Из рукописного сборника Я.П. Новицкого.*

“На цю пісню, кажуть, єсть заперет”. Примітки співака.

РОДИННО-ПОБУТОВІ ПІСНІ

ПІСНІ ПРО КОХАННЯ

193

**Соловей потерял голос через „коханья”. Козак просит атамана
перевести коня, перенести зброю, за что обещает выдать за него
сестру. Вопрос дивчины и ответ козака, почему у него сорочка не белая**

Соловей маненький,
Голосок тоненький,
Чому не співаєш,
Чому не щебечеш
На зорі раненько?
Ой як мені рано щебетати –
Голосу немає,
Потеряв я та свій голосочок
Через розумочок,
Через теє, вражєє коханья,
Через жениханья.
По синему морю хвиля рибу носе,
Молоденький, бравий козаченько,
Отамана просе.
Отамане вірний товаришу,
Ввольни мою волю!
Переведи коня вороного,

Перенеси зброю, (2)
Єсть у мене сестра менша мене,–
Буде за тобою.
Ой вчора субота,
Сьогодні – неділя,
Чом у тебе, молодий козаче,
Сорочка не біла?
– Хоч біла, не біла –
Нема нікому діла,
Та вже ж тому четверта неділя,
Як ненька наділа.
– Перебреду Дунай, бистру річку,
Стану на пісочку,
Та виперу тому козакові
Штани ще й сорочку. (2)
Сватай, сватай, молодий козаче,
Отецькую дочку.

Палажка Смолизна. с. Веселое на Конке, 1885 года.

Сравн.: Мордовцев. Малорусск. литер, сборн. стр. 252; Чубинского. V, 23, № 61, 938 № 11.

194

Козак і кінь

А

Мать не позволяет сыну жениться.

Розмова с конем. Воспоминания

Дуб на березу верхом похилився,
А син матусенці в ноги поклонився.
– Ой ненько ж моя, чом не женеш мене?
– На шо тебе, синку, молодим женити,
Лучше тобі, синку, коника купити.
– Купи ж мені, мати, коня вороного,
А на кониченька – зброю золотую,
Прийде темна нічка – промовлю до його.
Ой коню ж мій, коню вороненький,
Чого стоїш в станочку смутненький?
– Шо ти куда їдеш – корчми не минаєш,
Мене, вороного, до стовпа прив'яжеш,
Я ж сирую землю по коліна виб'ю,
Поки тебе, молодого, із корчомки визву. –

160

Козаченько впився, – сильно зажурився,
Вороному коню на гриву схилився.
– Ой коню ж мій, коню, запродам я тебе,
Запродам я тебе – далеко від себе,
Туркам та татарам, молодій шинкарці.
За мед, за горілку, за хорошу дівку.
– Ой пане ж мій, пане, не продавай мене,
Не продавай мене, подумай об мене,
Як ми утікали балками, ярами,
Крутими горами понад берегами,
Понад берегами, понад Синєм морем,
Як я ж, пане, схочу, – море перескочу,
Срібнії копита в водицю не вмочу,
А ні копиточка, а ні стременочка,
Ні поли каптана, а ні тебе, пана.

*Василиса Биянтовская, с. Андреевка на
Днепре Александр. у., 24 апреля 1885 г.*

Б

Ой час-пора, мати, сина оженити,
Прийде нічка темная, – ні с ким говорити.
– Та на тобі, синку, рубля золотого,
Та піди ж ти, синку, до торгу нового,
Купи собі, синку, коня вороного,
Постав у станочок – говори до його.
– Та говорив я нічку, говорив я другу,
На третюю нічку – мій кінь не говоре,
До сирої землі – голівоньку клоне.
Ой коню ж мій, коню, чом ти не говориш,
До сирої землі голівоньку клониш?
Чи я тобі тяжкий, чи я тобі важкий?
– Ти мені не тяжкий, ти мені не важкий,
Тяжкії, важкії вечерниці твої.
Через поле ідеш – та й не попасаєш,
Через воду ідеш – та й не напуваєш,
До шинку прийдеш – до стовпа прив'яжеш,
Шо я сиру землю по коліна виб'ю,
А покі ж я тебе та із шинку визву.
– Ой коню ж мій, коню, продам же я тебе,
Ой продам же тебе – далеко від себе,
В неділеньку вранці – молодій шинкарці.
– Ой пане ж мій, пане, не продавай мене,

Ой як же я схочу – Дунай перескочу,
Дунай перескочу – підківок не вмочу,
А ні твого каптанця, ні чобота сап'янця.

Агафья Саенкова, Покровское Александр. у., 12 января 1886 г.

В

Та добре ж тобі, пане, сидіть с чарочками,
Мені трудно, нудно брязчать уздечками,
Та добре ж тобі, пане, в подушках лежати,
Мені трудно, нудно біля кола стояти.

*Никита Джигирь, 88 л. Кушугумовка
Александр. у., 29 декабря 1887 г.*

Сравн.: Максимович. 1834 г. стр. 160; Антонович и Драгоманов. Т. I
стр. 271, 272; Чубинский. V, 868–872.

195

Козак заставляет шинкарке коня. Розмова

Ой за гаєм, гаєм зелененькім,
Там ходе, гуляє козак молоденькій,
Він кричить, гукає: – подай перевозу.
Подай перевозу, – я перевезуся,
Піду до шинкарьки горілки нап'юся.
Шинкарочка мила, усип меду, вина,
Усип меду, вина – горілки піввідра;
Бери на заставу коня вороного,
Коня вороного, всю зброю на його.
– Не веліла мати заставоньки брати,
А веліла мати тебе розпитати:
А чи ти жонатий, чи ти не жонатий?
А як ти жонатий, – од'їжжай до дому,
А як не жонатий – то ночуй зо мною.
– Як мені, дівчино, с тобою ночувати,
Єсть у мене батько, ще й рідная мати,
Єсть у мене жінка, ще й діточок двоє,
Ще й діточок двоє – чорняві обоє,
Та й не пригорнеться серденько моє.
Хоч ти і горнися, – так я не горнуся,
Хоч ти поцілуєш, – так я одвернуся.

*Авдотья Быкова, 40 л. из с. Малой Михайловки
Александр. у., 22 ноября 1888 г.*

Сравн.; Максимович. Украинския народ, песни, 1834 г. стр. 32,

Орлы говорят о разлуке.

Дівчина wspominaє козака и очидает возвращення из Запорожжя

Первыя 18 строк повторяют песню Чубинского, V, стр. 1020–1021, № 133.

А у броду, броду,
 Брала дівчина воду,
 Вона стала й погадала,
 Який козак був на вроду.
 Чи він такий хороший,
 Чи він такий здався,
 Ой як ішов в Запорожжя –
 Він зо мною не прощався.
 Хоть він не прощався,
 То він за те прощен буде,
 Як жив буде – в осени прийде,
 То він мене не забуде.

*Дед Авксентий Орел и Никита Джигирь.
 Кушугумовка Александр. у., 29 декабря 1887 г.*

Сравн.: Метлинский. Стр. 364. Вариант сходен только по началу;
 Чубинский. V, 1020.

Ой з-за гори, гори
 Вилетало три орли,
 А летяче говорили,
 Як на світі жити:
 Скільки не літати,
 Треба опускаться,
 В полі три доріжки –
 Треба розлучаться.
 Шо перва доріжка –
 До зеленого гаю,
 А друга доріжка –
 До тихого Дунаю,
 А третя доріжка –
 В саме Запорожжя,
 Ой плавлю я, плавлю,
 По тихому Дунаю,
 Оглянуся на обидва боки –

Не знаю води поки.
А в тому Дунаю
Все крутії бережечки,
Далекі краєчки,
А у броду, броду,
Брала дівчина воду,
Вона стала й погадала,
Який козак на вроду.
А чи він хороший,
Чи такий він вдався,
Ой як їхав в Запорожжя,
Він зо мною не прощався.
Хоч він не прощався,
За те прощен буде
Як жив буде –
В осені приїде,
Мене не забуде.

*Дед Оксентий Орел, Никита Джигирь,
д. Кушугумовка Алекс. у., 29 декабря 1887 г.*

Ср.: Метлинский. Народн. южно-русские песни. Стр. 364, вариант сходен только по началу.

198

Козак в неволи. Паны делят имущество козака

Ой в городі, та в Катеринодарі, в великому замку,
Ой сидить козак, сидить на прикові, за Галюту коханку.
Ой сидить козак, сидить на прикові, важенько здихає,
А біля його Галютонька бровами моргає,
– Ой перестань, серце, Галютонько, бровами моргати,
Нехай же я перестану тяженько здихати.
– Ой ще ж нас, серденько козаче, та й не зловили,
А вже ж нашу всю худобоньку та й на пани розділили:
Отаманові коня вороного, осаулові зброю.
– Мандруй, мандруй, Галютонько, в Варшаву зо мною.
– Ой рада б я, серденько козаче, с тобою мандрувати,
Єсть у мене отець, рідна ненька, будуть проклинати.
Ой нехай лають, проклинають, вони ж тебе не научать,
А зо мною, серденько дівчино, повік не розлучать.

Палагея Косьяненко. Мало-Михайловка Алекс. у., 1885 г.

См. Вар. в Сборн. Харьк. истор. филол. общ. 1893, V 134.

Девушка посилає козаку упрек в невірності. Козак велит посадить у ворт вербу и застлать „килимами" двор. Девушка виражаєт обиду

Ой за яром, яром пшениченька ланом, в долині овес,
 Не поправді, молодой козаچه, зо мною живеш.
 Ой як прийде вечер, вечер-вечерочок, до іншої йдеш,
 А до мене стиха-помаленьку голос подаєш.
 Ой посади, мила, голубонько сива, край ворт вербу, –
 Кудя я йтиму, кудя їхатиму – до тебе зайду,
 Та до тії верби, верби зеленої, коня прив'яжу.
 Уже ж я садила, уже ж я поливала, не приймається,
 Кого я любила, вірненько кохала – не признається.
 – Ой застели мила, голубонька сива, килимами двір,
 А шоб не покаляв я сапьянних чобіт, золотіх підків.
 – Ой шоб же ти, распрєвращий сину, цего не діждав,
 Шоб ти мої червоні килими під ноги топтав.
 Мені матінька наткала столи застелать,
 А не тобі, распрєвращий сину, під ноги топтать.

*Ганна Шевченко, 17 л., д. Письмачевка
 Екaтєр. у., 3 иуня 1886 г.*

**Козак шлеться зі старостами і отримує від дівчини пораду
 заслужити „пару коней, ще и пару жупанів"**

Ой посіяв козак жито та й понад горами,
 Вітер віє, сонце гріє, жито половіє,
 На козака худа слава – робити не вміє.
 Ні робити, ні прибити, жати не нагнеться,
 А до тії чорнявої с старостами шлеться.
 – А хоть шлися, хоть не шлися – піди в Січ наймися,
 Та заслужи пару коней, ще й пару жупанів,
 Тоді шлися до дівчини, де шиті рукава.
 Ще й рукава, рукав'ята, у полях мережка,
 А до тії чорнявої утоптана стежка.
 Топтав, топтав козаченько, та взяв запечатав,
 Були такі, вражі попи, та й распечатали;
 Були такі добрі люди – дівку посватали.
 У козака аж дві мислі – близька й далека.
 Та шо близько – ходить слизько, де далеко – легко.

Богатая – губатая, а ще ж к тому й пишна,
Убогая – хорошая за ворота вийшла.

*Палажка Онищенкова, 18 г. Сел. Веселое
Мелит. у. Таврійск. г., 12 мая. 1885 г.*

201

**Продаж коня. Козак топиться у морі. – Батько бачить
та не надає допомоги**

Ой в саду, в саду винограду,
Стояв кінь вороний, при всім наряді.
Ніхто ж тому коню ціни не положе.
Наїхалі купці, купці з України,
Взяли тому коню ціну положили,
Та й взяли коня с путом, с поводами,
Та й повели коня, коня городами.
Ой з-за горки, горки сокіл вилітає,
На Синєє море поглядає,
Шо Синєє море бистро грає,
Серед моря козак потопає,
На свого батенька гукає.
А батенько чує, – чує – й не ратує,
По бережку ходе, – ходе та й дратує:
– Охотонька, сину, твоя охотонька,
Потопає в морі твоя головонька,
Ой загинеш, синку, ой загинеш,
Кого вірно любеш – та й покинеш!
– Не загину, тату, не загину,
Кого вірно люблю – не покину!

*Агафия Графская 17 г. и Оксана Забарна 18 г.
Кушугумовка Александр. у., 16 сентября 1891 г.*

Ср.: Чубинский. V, стр. 778–782. Сходно одно начало.

202

Коло млина калина,
Там дівчина ходила,
Ходила, ходила, чубарики
чубчікі ходила.
Цвіт калину ламала,
Та в пучечкі в'язала.
Та понесла на базарь,
Та продала за шага,

Та купила голубця,
Та принесла до дому,
Та пустила додолу, (було “до дому”)
Посипала пшениці,
В черепочок водиці; (була кома)
Він пшениці не клює,
І водиці він не п’є,
До дівчини воркує.

*Покровское Александр. у.,
Катер. г., 1885 г.*

203

Ой ти, селезень,
Смутний, не веселий,
Ше й не радісний.
Ой як, мені,
Радосному будь,
Що вчора ж була,
Утиця моя,
Сьогодні ж нема, –
Застреленая.
Не жаль би мені,
Якби на воді,
А то на горі,
В шовковій траві;
Пісочок їла,
Водицю пила.
Шо вчора ж була,
Дівчина моя,
Сьогодні нема,
Засватаная.
Не жаль би мені,
Якби в стороні,
А то через двір,
Ще й товариш мій.
Товаришу мій,
Загороди двір,
Шоб не ходила
Мила через двір.
По воду іде –
Добрий день дає,

Од води іде –
Жалю завдає.

*Баба Марчиха, с. Ольгинское
Мариупольського у., 1874 году.*

204

Ой гаю, мій гаю,
На воронім коні граю,
Розсердилась дівчинонька,
Що я її не займаю.
Того її не займаю,
Що сватати думаю;
Того не горнуся, –
Шо слави боюся.
– Чи ти гарний,
чі багатий.
Чи високо несешся?
Чи ти мене вірно любіш,
Чи з мене смієшся?
Ой піду я до кімнати,
Лежить мілий на кроваті,
Він до мене не говоре, –
І словечка не промове.
Ой як мені говоріти,
Хотять мене оженити,
А я з нею жить не буду,
Тебе, мила, не забуду.
Прокинуся опівночі,
Не сплять мої карі очі,
Не сплять вони, не дрімають,
Міленької дожидають.

*Евфим Сошенко. Ольгинское,
Мариуп. у., 1874 г.*

205

Посіяла гречку над водою,
Уродила гречка з лободою;
А хто ж тую гречку та й прополе,
То той мене, молоду, та й прігорне.
Обіззався старий дід з бородою:
Шо я ж тую гречку та й прополю,
А тебе я, молоду, та й пригорну.

Не подоба, старий діду, не подоба,
Хіба на те поважуся, що худоба.

*Павло Назаренко, Вознесенка
Александр. у, Катер. губ., 1877 г.*

206

Ой у полі дві тополі,
Одна одну перехитує,
У козака дві дівчини,
Одна одну перепитує.
– Ой дружино, подруженько,
Чи була ти на улиці,
Чи бачила жениха мого?
– Ой як же я не бачила,
Шо з ним вечер простояла,
Все про тебе розмовляла.
– Бодай тобі, подруженько,
Комар виїв очі,
Шоб ти білше не стояла
З милим до півночі.

*Гнат Вергун, Ольгинское
Мариупол. у., 1876 г.*

207

Ой підпалю куль соломи, горить – не палає...
Ой біжи ж ти, козаченьку, дівчина вмирає.
Ой пішов же, козаченько, та й став у порозі,
Тай вдарився, козаченько, у дрібнії сльози.
– Ой не плач же, козаченьку, я ще не вміраю,
То я с тебе, молодого, ума вивіряю...
– Ой шоб тебе вивіряла лихая година,
Як ти мені, молодому, страму наробила...
Єсть у мене нагаєчка у три дроти звита,
Будеш же ти, дівчинонько, на день тричі бита.
Пливе човен, води повен та й накритий дубом,
Ой не хвастай, козаченьку, кучерявим чубом.
Ой як вийдеш на вулицю, твій чуб розівьється,
А із тебе, молодого, дівчина сміється!...
Пливе човен, води повен, та покритий листом,
Ой не хвастай, дівчинонько, червоним намистом!
Треба намисто збувати, мені люльку купувати.

А за люльку копіечку, а за табак гроша,
Подивися, дівчинонько, який я хороший?

*Июнь 1887 г. Сел. Письмачева
Катер. у. Записана от Ганны Шевченко.*

208

Попід мостом, мостом,
Росте трава зростом,
Люблю того козаченька,
Що високий ростом.
Не сама я люблю його, –
Любить його мати,
С ким стояла, розмовляла –
Підківочки знати.
Коли б мені, Господи,
Раньше неньки встати,
Вирвать в садку васильочек, –
Слід позамітати,
Коли ненька старенькая
Раньше мене встала,
Вирвала в саду васильочек,
Слід позамітала.

*С. Андреевка Александр. у. Екатер. губ., 25 апреля 1885 г.
Записана от девушки Орины Фень.*

209

Чом, соловей, не співаєш?
Кажуть люди білий світ, (2)
Стоїть милий край воріт, (2)
Кличе милу на совіт.
– А вийди, мила,
Ти дівчино молода,
А до мене на совіт.
– Вижди, милий, годину,
Вижди, милий, другу,ю,
А поки своїй ненці угожу,
Вечеряти наварю,
Білу постіль постелю,
А тоді тобі, парню молодому,
Усю правду розкажу.
– Добре тобі годячі,
По світлонці ходячі,

А мені, парню молодому,
На морозі стоячі, (2)
Корець меду держачі. (2)
А до корця руки прикипають,
Сніжком білим очі засипаєть. (2)
Ой ходи, – коли ходиш,
Ой люби, коли любиш,
А де сбереться челядонька,
То там мене осудиш.
Ти осудиш мене раз,
А я тебе два раз,
А де сбереться челядонька,
То заплюю тобі глаза.

*9 декабря 1887 г., г. Александровск.
Записана от Кушугумовской дивчины Приськи Лисовой.*

210

Як піду я до млина,
До новенького,
Кликати вечеряти
Молоденького.
Як піду я до млина,
До дірявого,
Кликати вечеряти
Кучерявого.
Як піду я до млина,
Не дозрубленого,
Кликати вечеряти
Свого любленого.

*С. Андреевка Александр. у. Екатер. губ., 24 апреля 1885 г.
Записана от девушки Орины Фень.*

211

Та лечу, скачу, гірко плачу,
А кого люблю не побачу.
Та не бачів дівчини,
Та не бачів рибчини,
Та тілко бачів, як линула,
Та крилечками стрепенула.
І крилечки розпустила,
Жалю наробила.
Ти дівчінонько вірнесенька,

Та спитай ненькі стихесенька,
Чи позволе ходити,
Тебе вірно любити.
– Та ходи, ходи, паріньочку.
Та люби, люби мою дочку,
– А сусіди близькії,
– Та вороги тяжкії, одіб'ють.
Ой ви сусідочки, голубочки,
Ви збирайтеся докупочки,
Та ви пийте і гуляйте,
І мене не разлучайте с молодцем.

*С. Петровское Александр. у., Екатер. г.
Сообщ. Пелагея Саенко, 1885.*

212

Ой у лузі, та й при лужечку, червона калина,
Та під тію калиною гуляла дівчина.
Вона ростом невеличка, сама молодая,
Руса коса до пояса, лента голубая.
Просилася молода дівчина з улиці додому:
– Ой, хто ж мене, молодую, одведе до дому!
– Нехай тебе одведе сирая дубина,
С ким стояла, говорила – мене осудила.
– Не я ж тебе осудила, осудять нас люди,
Шо з нашої полюбови пароньки не буде.
Уродила мати сина в зеленому житі,
Та й не дала щастя, долі, як на світі жити.
Уродила мати сина в зеленій діброві,
Та й не дала щастя, долі, – дала чорні брови.
Було б тобі, моя ненька, ціх брів не давати,
Було б тобі, моя ненько, щастя, долю дати.

*1886 г. 3 июня, дер. Августиновка Екатеринослав. уезда.
Записана от Васелисы Курта.*

213

А по той бік гора,
А по цей бік гора,
Поміж тими крутими горами
Ясная зоря.
То не ясна зоря,
То дівчина моя
Чорнявая, чернобривая

Галочка моя.
То не ясна зоря,
То дівчина моя
З новенькими відеречками
По водицю йшла.
Ой дівчино моя,
Та напій же коня
З рубленої та криниченьки,
З повного відра
– Ой дівчино моя,
Чому заміж не йшла?
– Бідна була, по наймах служила,
Пари не знайшла.
Ой козаченьку мій,
Чом не женився?
– Як поїхав у чистеє поле
Та й забарився.
– Ой дівчино моя,
Сідай на коня
Та поїдем у чистеє поле
До мого двора.

Вера Кузьмина, 18 год, Слободка, 25 июля 1921 г.

214

По цей бік гора,
По той бік друга,
Поміж тими крутими горами
Сходила зоря.
Ой то ж не зоря –
Дівчина моя,
Ухватила нове відеречко,
По воду пішла.
– Дівчино моя,
Та напій коня
З рубленої та криниченьки
С повного відра.
– Козаченьку мій,
Дурний розум твій,
Тоді буду коня напувати.
Як будеш ти мій.
Як будеш ти мій,
Я буду твоя,

Тоді буду коня напувати
С повного відра.
– Дівчино моя,
Осідлай коня,
Та поїдем у чистее поле
До мого двора.
А в мого двора.
Нема ні кола, –
Росте в степу трі куща калини,
Та й та не цвіла.
Калино моя,
Чому не цвіла,
Хіба в тебе, червона калино,
Коріння нема?
– Коріннячко єсть,
А ще й білий цвіт, –
Зав'язала молода дівчина
Козакові світ.

*Дівчина Олександра Савченко, 21 года,
с. Тарасовка Екатер. у., 4 октября 1913 г.*

Ср.: Чубинский. Труды, V, стр. 107, № 230; 120, № 253; 158, № 331.

215

Котилася зоря з неба
Та й упала додолу, (2)
А хто ж мене, молодую,
Одведе додому? (2)
Обізвався козак молоденький
На вороному коні: (2)
– Гуляй, гуляй, дівко молодая, –
Одведу додому. (2)
– Веди, веди козаченьку,
Веди, не барися, (2)
Бо за мною, молодую,
Весь рід зажурився. (2)
Не так же рід, (2)
Як отець та мати, (2) –
Хотять мене, молодую,
За інчого дати. (2)

*О-в Хортица на Днепре, 31 авг. 1903 г., записана от 70-ти летнего
деда Антона Кухненка, захожого из с. Григоровки Верхнедн. у.*

Ср.: Чубинский. V, 1207, № 48.

216

Ой не шуми луже,
Та [малий] байраче,
Не плач, не журися, | 2
Молодий козаче.
– Не сам же я плачу,
Та плачуть карі очі,
Не дають спокою
Та ні вдень, ні вночі,
А сусіди близькії,
Вороги тяжкії,
Не дають ходити,
Дівчини любити

*Антон Кухненко, 70 лет, захожий из с. Григоревка
Верхнедн. уезд. Екатеринос. губ.*

217

Ой добрая година була,
Шо матуся свого сина била,
Він матусі покоровся,
У ніженьки поклонився.
– Ой як будеш, мати, бити,
На Вкраїну піду жити,
З України – та в пустиню,
Там я, мати, не загину.
– Ой вернися, синку, вернися,
В голубий каптан нарядися!
– А хоч же я наряжуся,
Сам на себе подивлюся,
Подивлюся, моя нене, –
Нема пана краще мене:
Брови чорні, очі карі,
Ще й стан на шнурочку,
Полюбив я, моя мати,
Удівоньки дочку.

*Дед Назарий Федорович Бутуз-Бондаренко, 76 лет,
с. Покровское Екатер. у., 10 сент. 1896 г.*

218

Ой дуб зелененькій на воду схилився,
А син своїй неньці в ніженьки вклонився:
– Ой час-пора, мати, мене оженити,

Прийде нічка темна – ні с ким говорити.
– Купи собі, синку, коня вороного,
Заведи в станочок, – говори до його.
– Ой кінь, мати, ірже, ой кінь не говоре,
До сирії землі головоньку клоне.
Годі тобі, коню, головку клонити,
Повернись до мене – будем говорити;
Будем говорити а про мою нужду,
А про мою нужду, – про козацьку службу:
А чи трудна-нудна, козацькая служба?
– Ой не трудна-нудна козацькая служба,
Тіко трудна-нудна полюбовниця твоя:
Ти мене сідлаєш, на всю ніч махаєш,
Через поле їдеш – та й не попасаєш;
Через річку їдеш – та й не напуваєш,
До молодії шинкарьки в гості поспішаєш.
Ой дай мені, пане, сіна по коліна,
А вівса по перса¹ водиці – по очі, –
Тоді гуляй, пане, трі дні і трі ночі.

*Баба Катерина Графская, 74 л.,
д. Кушугумовка Ал. у., 30 мая 1894 г.*

219

Ой дуб на березу верхом похилився,
А син своїй неньці низенько вклонився: (2)
– Та пора ж мене, мати, та пора оженити,
Прийде нічка темненькая – ні с ким говорити. (2)
– Ой на ж тобі, синку, рубля золотого
Та купи собі, синку, коня вороного, (2)
Заводь у станочок – говори до його.
– Ой кінь, мати, стоїть, ой кінь не говорить,
До сирії землі головоньку клонить.
– Ой коню ж мій, коню, коню вороненький,
Ой чого ж ти стоїш у станку смутненький?
А чи я ж тобі тяжкий, чи я тобі важкий?
А чи тяжка зброя, далека дорога?
– Ти ж мені не тяжкий, ти ж мені не важкий,
Тільки ж мені тяжкі твої вечерниці,
Не так вечерниці, як полюбовниці.
Що ти рано встаєш – мене осідлаєш,

¹ По плечі.

Стремена підтягнеш, – на мене сідаєш.
А через степ їдеш, – та й не попасаєш.
Через греблю їдеш – та й не напуваєш.
А в корчму приїдеш – до кола прив'яжеш,
Сам ти, молоденький, мед-вино кружаєш,
А на мене, вороного, та й не поглядаєш,
Добре ж тобі, пане, мед-вино кружати,
Мені, вороному, на дощі стояти.

*О-в Хортица на Днепре Екатер. губ.
Записано от Ант. Кухненка, 70 л., 31 авг. 1903 г.*

220

Ой у полі криниченька
На чотирі зводи,
Молодії козаченьки
Наповали коні.
Один козак коня поє,
Другий коня вьяже,
Третій стоїть край віконця,
Добривечер каже:
– Добривечер, стара мати, –
Дай води напиться, –
Кажуть люди, дочка гарна, –
Прийшов подивіться.
– Ой у сінях на підлавіці –
Піди та й напийся,
Сидить дочка край віконця –
Піди подивися!
– Не погожа вода твоя –
Піду до криниці,
Не звичайна дочка твоя –
Піду до вдовиці.
У вдовиці дві світлиці,
А третя кімната,
А в дівчини одна хата,
Та і та не пребрата.
Ой якби ж ти, дівчинонько,
Хоч трохи багата,
То прийшов би тебе сватать
За меньшого брата.
– Ой якби ж я, козаченьку,
Хоть трохи багата, –

Наплювала я б на тебе
І на твого брата.
– Ой бодай ти, дівчинонько,
Тоді заміж пішла,
Як у полі при дорозі
Рута-мнята зійшла.
А дівчина догадалась,
Посіяла мняту,
Дощік бризнув –
Мнята зійшла, –
Дівка заміж пішла.
– Бодай же ти, козаченьку,
Тоді оженився,
Як у млені на камені
Кукіль уродився!
Ой у млені на камені
Та й кукіль не сходить,
Старий козак, як собака,
Нежонатий ходить.

*Дівчина Олександра Савченко, 21 г.,
с. Тарасовка Екатериносл. у., 4 октября 1909 г.*

Ср.: Чубинский. V, стр. 422, № 811; 901, № 470 Б и Г.

221

Над моїми воротами чорна хмара стала,
А на мене, молодую, поговор та слава.
Та не піде дробен дощик без тучі, без грому,
Та не піде дівка заміж та без поговору.
Настучиться, нагремиться – дробен дощек піде.
Набрешуться вороженьки – дівка заміж піде.
Брешіть, брешіть, вороженьки, а ви, люди, чуйте.
А ви, хлопці, з дівчатами щоночі ночуйте.
Хоч ночуйте, не ночуйте, хоч так вечеруйте,
А як стане світ світати – додому мандруйте.

Дівчина Приська Лисова, д. Кушугумовка, 30 ноября 1887 г.

222

Ой у полі, в шірокім роздолї,
Там стояло різно два дубочка, (2)
Схилилися верхи докупочки, (2)
Там сиділо пара голубочків. (2)
Сіли їли, знялись полетіли,

До синього моря води пити. (2)
В синє море очками світили,
Крутую гору крилечками вкрили, (2)
Проміж себе речі говорили: (2)
Горе ж тому та нежонатому,
А ще гірше, а хто кого любе. (2)
Любе, любе, та ще й приголубе
До серденька, та ще й поцілує.
Пригортає, як мати дитину,
То так козак молоду дівчину:
– Голубонька моя сизокрила,
Дівчинонька моя чорнобрива.
Любилися, як голубів пара,
Розійшлися, як чорная хмара.

Килина Хотькивна, 18 л., Александровск, 1870 г.

Ср.: Чубинский. Труды, V, 55, № 101.

223

Ой під дубом, під дубком
Стоїть дівка с парубком.
Вітер дуба хитає,
Парінь дівку питає.
Вітер дуба росхітав,
Парінь дівку распитав.
– Не питай ти мене,
Не кохав ти мене.
Кохав мене рідний батько,
Рідна ненька моя.
Довилося лидачому
Білі руки потирать.
Ой потирай, разсукін син,
Коли тобі довилось,
Коли тобі довилось
Міні на горе прийшлося.

*С. Гавриловка Александр. у. Екатер. г.,
Записана от Параски Найбородиной, 1886 г.*

224

Ой не спиться, не лежиться,
І сон мене не бере,
Пішов би я до дівчини,
Так не знаю, де живе.

Попросю я товариша,
Нехай мене одведе,
А товариш кращий мене, –
Він дівчину одібье.
Світе місяць, світе красний,
А ще й ясна зоря,
Бідна ж моя головонька –
Чужа, дальня сторона.

«Пісня стародавня... Козак парубкує на чужій стороні і могориче товариша, щоб нараяв дівчину».

*Лоцман Осип Шевченко, 65 л.,
с. Старые Койдаки Катерин. уезда, 31 мая 1875 г.*

Ср.: Чубинский. Труды, т. V, 36, № 85.

225

Червона калина, зелене деревце,
Чом ти мене так не любиш, як я тебе, серце?
Ой яку ж ти, мій миленький, натуроньку маєш,
Шо як сядеш біля мене – думаєш, гадаєш?
Тай ой шо ж ти, мій миленький, думаєш, гадаєш,
Кажуть люди й сама бачу, покинути маєш?
Ой чого ж ти одїждаєш в чужу сторононьку,
Як виїдеш – не барися, – вернись додомоньку.
– Як поїду, дівчинонько, довго забарюся,
Бо далека доріженька, може, й не вернуса.
– Через мої ворітєчка та водиця рине,
Покинемо любитися, – нехай воно згине.
Шо я ж тії ворітєчка та мушу підперти,
Як любила – не покину до самої смерти.
– Бодай тебе, дівчинонько, ворота прибили,
А щоб тебе кращі мене повік не любили.

*Дивчина Палажка Саенко, 15 мая 1884 г.
с. Покровское Алекс. у., Катер. г.*

226

Як у саду, так і в лісі
Соловейко на орісі,
А зузуля на калині,
Десь мій милий на Вкраїні,
На конику проїзжає,
На сонечко поглядає;
Чи високо сонце сходить,

Чогось мила смутна ходить
І до мене не говорить.
Видно милу по личеньку,
Шо не спала всю ніченьку;
Видно милу по білому, –
Шо журиться по милому.
Коло річки, коло броду
Пили два голуби воду,
Вони пили, воркотіли,
Ізнялися, полетіли,
А летяче говорили:
– Любов наша дорогая,
І розлученька тяжкая,
Шо вона нас розлучила,
Як рибоньку із'ялила.

*Дівчина Палажка Саенкова,
Покровское Алекс. у., 12 мая 1885 г.*

227

Йшли корови із діброви, а бичечки с поля,
Заплакала дівчинонька, край дороги стоя.
– Ти козаче, ти бурлаче, сизокрилий орле,
Ой хто ж мене, козаченьку, сей вечер пригорне?
– Ой пригортайсь, дівчинонько, другому такому,
Та не кажи, тії правди, шо мені самому.
– Ой як мені, козаченьку, правди не казати,
Вийшла вечер, вийшла другий, – ні с ким розмовляти,
Доведеться ледачому всю правду сказати.
Ледачий син, ледачий син, ледачая ненька,
Тіко його закрасили брівоньки чорненькі;
Ледачий син, ледачий син, ледачого батька.
Тіко його закрасила чорненькая шапка.

*Дівчина Федора Козовієва,
с. Балабино Алекс. у. Ек. губ., 26 февраля 1885 г.*

Чубинский. Труды, V, 75, № 155. Сходна по началу.

228

За тучами, за хмарами сонечко не сходить,
За вражими ворогами мій милий не ходить,
Ой ви, тучі громовії, розійдіться різно,
Пербудь, пребудь, мій миленький, хоть не рано, пізно.
Бо я тебе дожидала – всю нічку не спала.

Всю нічку не спала, столи застилала.
А столи ж мої дубовії, скатерті парчові.
Очі ж мої каренькії, горе ж мені з вами,
Не хочете ночувати ні ніченьки сами.
Хоч хочете, не хочете – треба привикати,
Бо поїхав мій миленький у поле орати.
Орав він день у царині, три дні у толоці
Виплакала карі очі за чотирі ночі.
Та вже ж мені ці чотирі та за вісім стали,
Бодай мого миленького волики пристали.
Бодай рало не орало, а плуг поламався,
Шоб мій милий, чорнобровий, додому вертався.

Дед Кузьма Лутай-Бойченко, с. Вознесенка Алекс. у., 1879 г.

Ср.: Чубинский. V, 6, № 13; 533, № 136.

229

Зеленая дібровонька назад подалася,
Молодая дівчинонька в козака вдалася.
Яки руки, такі ноги, така й головонька
Як зійдуться докупоньки – одна розмовонька.
Та пішла наша розмова стиха за водою,
Ти великий, я маленька – не зійду с тобою.
А хоть зійду, хоть не зійду, не порівняюся,
Тіко серцю й одрадоньки, шо женихаюся.
Та бодай тая та могила у степу запала,
Біля неї жито жала, вечер утеряла.
Та втеряла вчора, втеряла й тепера,
Ой чогось мій милесенький смутний, невеселий?
Ой чого ж ти зажурився, – шо не ожинився?
Ой чого ж ти запишався – шо в каптан прибрався?
Хіба у мене, козаченьку, не байкова юпка,
Шо ти мене покидаєш – гуду як голубка.
Гула, гула голубонька – знялась полетіла,
А летюче говорила: горе, мені, горе,
Утопила головоньку в безоднеє море.
Та уже ж моїй головоньці відтіть не зринати,
С ким любила, розлучилась, – треба забувати.
С ким не зналась, повінчалась, – треба привикати.

*Пелагея Саенко, с. Покровское Алекс. у.
Екат. губ., 14 мая 1885 г.*

Ср.: Метлинський. Народн. южно-русск. песни, стр. 98; Костома-
ров. Народн. песни в «Литерат. сбор.» Мордовцова, 1854 г. стр. 3; Чу-
бинский. V, 122, 261; 309, № 609.

230

Ой час, мати, жито жати,
Бо колос схилився,
Ой час, мати, заміж дати,
Бо голос змінився.
Ой на гречці білий цвіт,
Та вже й обпадає,
Любив мене, мамо, хлопець,
Тепер покидає.
По садочку ходила,
Білі рученьки ломила,
Ой нема того та й не буде,
Кого я любила.
Як піду я у кімнату
Білу постіль слати,
Постіль біла, стіна німа, –
Ні с ким розмовляти.
І постіль біленька,
І стіна німенька,
Зжалься, Боже, надо мною,
Ще ж я молоденька.

*Пелагея Саенко, 17 л., с. Покровское Алекс. у.,
Екат. губ., 14 мая 1884 г.*

Ср.: Чубинский. Труды, V, 200, № 412. Сходно начало.

231

Казав місяць, рано зійду, – години немає.
Казав милий, рано прийду, – та й досі немає.
Чи він шиє, чи він крає, чи дрова рубає,
Чи в тихому Дунаєчку коня напуває.
А кінь ірже, води не п'є, доріженьку чує,
Десь мій милий чорнобровий з інчою ночею.
Ночуй, ночуй, мій миленький, ночуй, зазнавайся
А як прийдеш з мандрівоньки, то не признавайся.

*Приська Лисовая, 16 л., 30 ноября 1887 г.,
д. Кушугумовка Алекс. у. Екатер. губ.*

232

Ой стану я та погляну на чорную хмару,
Ой ходімо, товаришу, на той край помалу.
– Чого ж мені, товаришу, на той край ходити, –
Перестала дівчинонька вірненько любити.
Вірно ходив, вірно любив, вірно й женихався,
Вона ж мені ізрадила, шо й не сподівався.
Як пожену сірі воли на толоку пасти:
Гей, пасітеся, сірі воли, не бійтеся вовка,
А я піду край слободи, де дівчина ловка.

Агафья Саенко, с. Покровское Алекс. у., 1885 г.

Ср.: Чубинский. Труды экспед. в Ю-З кр., V, ч. I, стр 40 (95 320 (630).

ПІСНІ ПРО ЖІНОЧУ ДОЛЮ

233

Милая тужит за милым

Ой сама ж я не знаю
Де мій милий дівся:
А чи його вовки зїли,
Чи він утопився.
Як би його вовки зїли –
То б луги шуміли,
Ой якби він утопився –
То б Дунай розлився;
Якби був він на риночку, –
Пив би горілочку;
Якби був він на базарі, –
То б люди сказали;
Якби був він у шинкарьки –
То брязчали б чарки.

*Баба Катря Графская, 67 л.,
д. Кушугумовка Александр. у., 13 февраля 1892 г.*

234

За тучами, за хмарами
Сонечко не сходить,
А за вражимі ворогами
Мій милий не ходить.
Ой ви тучі, громовії,
Розійдіться різно,